

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם הרב אברהם חמרה (2), חולון
תאריך: 31.1.2000
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: כבוד הרב, בראיון הקודם סיפרת לי על העליה שלך, על ההגעה הנה, על הנושא של הקליטה. הפעם בראיון הזה הייתי מבקש קצת להבהיר כמה נקודות שלא היו ברורות לי מהראיון הקודם. למשל, איך התחיל הקשר שלך עם אנשים בארץ למען הקהילה? הרי בשלב מסויים קיבלת את ראשות הקהילה. אז התחיל בפעם הראשונה הקשר שלך עם אנשים או מוסדות בארץ? מתי התחיל בעצם הקשר הראשוני? הרב אברהם חמרה: אתה מתכוון אחרי העליה או לפני העליה?

ש: לפני, כשאתה עוד בדמשק.

ת: אני נסעתי לארצות הברית בשנת '80.

ש: זאת אומרת אחרי שהיית כבר ראש הקהילה או רב הקהילה

ת: הייתי הרב הראשי של הקהילה מ-76. נבחרתי כרב ראשי של הקהילה ב-76. אחרי 4 שנים היתה לי נסיעה לארצות הברית, בפעם הראשונה שנסעתי.

ש: השאלה היא מי הזמין אותך לשם? מי אמר לך – בוא תיסע?

ת: זו לא הזמנה. זה כאילו אני

ש: אתה יזמת?

ת: אני זוכר עכשיו, אחרי שראיתי שרוב הקהילה נסעו לחו"ל לביקור, רפואי או מסחרי, או עסקים

ש: זאת אומרת כל אחד יצא כבר פעם.

ת: כן. גם אני ניסיתי או יזמתי לנסוע פעם לארצות הברית כי יש הרבה אנשים שביקרו אצלי בבית ותמיד שאלו אותי - אתה נסעת לחו"ל? יצא לך פעם שאתה נסעת לאירופה, לארצות הברית? ענית – לא, בכלל. רוב האנשים האלה אמרו לי – תנסה איזה פעם לנסוע. זה עולם אחר. נסעתי, זו היתה הנסיעה הראשונה בפעם הראשונה, ב-1980.

ש: מתי?

ת: אני חושב בסיוון, תמוז. בשנת '80.

ש: באזור חג הפסח?

ת: לא, אחרי פסח. בקיץ.

ש: אה, ממש בקיץ?

ת: אולי בתמוז. לא יודע בדיוק. אבל ככה, זו הפעם הראשונה. ניפגשתי עם הג'וינט, הכרתי את הג'וינט.

ש: אז הקשרים שלך עם הג'וינט היו כבר קודם?

ת: אבל אני לא הכרתי אנשים. כל הזמן קיבלנו מימון מארצות הברית והכתובת היתה הרב הראשי של הקהילה, הרב יעקב קצין זצ"ל. זה השם שהופיע ... המחאות הכסף שהגיעו לסוריה.

ש: ממי?

ת: מהרב יעקב קצין.

ש: כן, זה נשלח אליו. אבל מי שלח אליו?

ת: לא, [הוא] זה ששלח.

ש: אה, הוא זה ששלח?

ת: הוא נמצא בארצות הברית, הוא האחראי, הרב הראשי של הקהילה הסורית. השם שלו מופיע על המברק ששולחים מארצות הברית לסוריה. כל הזמן אני ידעתי שזה מהקהילה.

ש: הוא חלבי נכון?

ת: הוא חלבי, כן. כשהייתי בארצות הברית וכשהכרתי את הג'וינט, ידעתי בדיוק מה קורה

ש: מה קורה ומי שולח באמת את

ת: הג'וינט הם שמסדרים את כל הכסף, אבל רשום למטה "הרב יעקב קצין", כאילו זה מהקהילה הותיקה הסורית שנמצאת בארצות הברית.

ש: אני מבין שהכספים האלה, העזרה הזו, נשלחה כדי שיעזרו לכל קהילת היהודים בסוריה. גם החלבים, גם הדמשקאים

ת: דמשקאים, חלבים וקמישלים.

ש: זה היה סכום מכובד מאוד שיכל היה לעזור, הרגשתם שזה עוזר?

ת: כן, זה עזר. כל הכסף השתמשנו בו לפתוח בית ספר תלמוד תורה ועזרה לאנשים

ש: בחיי היומיום?

ת: בחיי היומיום. היתה קליניקה לחולים

ש: שאין להם כסף.

ת: שאין להם כסף. סידרנו את הכל בכסף של הג'וינט. בערך חמישים [שנה] הג'וינט מימן את הקהילה.

ש: חמישים שנה?

ת: כן.

ש: אלה היו סכומים שהגיעו כל חודש?

ת: כל חודש.

ש: קבוע?

ת: כן.

ש: 50 אלף דולר בחודש? באיזה סכומים (מדובר), סתם לקבל סדר גודל?

ת: סדר גודל, עכשיו אני לא יודע בדיוק. התחילו ב-2000 דולר בחודש.

ש: התחילו ב-48' ב-2000 דולר בחודש?

ת: מזמן, לפני ... 2000 דולר בחודש עד שהגיעו, לא זוכר בדיוק

ש: בשנות השמונים, כשהגעת לשם, כמה זה היה כבר לחודש? 10000, 20000?

ת: לא. ענין של כסף צריך לבדוק ...

ש: לא, פחות או יותר, באמת בלי שום קשר, פחות או יותר. לדעת סדר גודל. האם זה איפשר לכם למשל

לתת לכל משפחה כל יום? זה איפשר לכם ...

ת: זה איפשר לנו לפתוח בית ספר מהכספים. בבית הספר היו 850 ילדים.

ש: ולשלם למורים.

ת: לשלם למורים, לשלם לעזרה לנזקקים, למשפחות החולים, ככה.

ש: זאת אומרת לאלפי אנשים. ל-5000 איש כמעט.

ת: הקהילה מנתה כ-5000 איש אבל לא כולם

ש: היו זקוקים.

ת: קיבלו את זה, כן.

ש: כמה החלק שכן היה זקוק לעזרה הזו?

ת: אני חושב אולי 120 משפחות בדמשק.

ש: כמה בחלב?

ת: אולי 30, 40 משפחות.

ש: זה כולל גם את הקמישלים?

ת: יש קמישלים שגרו בחלב ויש קמישלים שגרו בקמישלי.

ש: אז אתה כולל גם אותם במסגרת ה-30?

ת: 30, 40 בחלב, אולי 10 משפחות בקמישלי.

ש: זאת אומרת משהו בסדר גודל נניח של 10000 דולר בחודש זה הגיע בשנות השמונים?

ת: לא. בשנות השמונים לא היה סכום כזה. אולי בשנות התשעים, ב-92'. כמו שאני זוכר, לא זוכר בדיוק,

7000, 7500 דולר.

ש: הבנתי. זה לקראת שנות התשעים יותר?

ת: כן.

ש: הבנתי. איך הג'וינט ידע לקבוע כמה אתם צריכים לקבל או כמה צריך לתת לכם כדי שתחיו, שמי

שקשה לו שיחיה?

ת: בשנת '80 עד שאני עזבתי את סוריה, הכל היה מסודר. היו התכתבויות עם הג'וינט.

ש: מי היה מתכתב? אתה?

ת: אני, כן. היו התכתבויות עם הג'וינט והיו מקבלים דו"ח כל שלושה חודשים על כל הכסף שנשלח

לסוריה. הכל היה מסודר, הכל היה רשמי.

ש: ... שלחת את זה לרב קצין?

ת: לא.

ש: מסוריה שלחת ישירות לג'וינט?

ת: כן.

ש: לא היתה בעיה עם זה?

ת: לא היתה בעיה. השם של הג'וינט לא היה מוכר בסוריה. אבל כל הזמן דאגתי שכל ההתכתבויות יגיעו

לג'וינט

ש: דרך צד שלישי כמו שאומרים.

ת: כן. וכל הזמן שאני ביקרתי בג'וינט, השם שלי לא היה מופיע בגלוי. הכל היה חשאי.

- ש: ברור. אז הגעת בפעם הראשונה בשנות השמונים לארצות הברית. עם מי ניפגשת שם מהג'וינט?
- ת: ניפגשתי עם אחד בשם הרב גולדמן. אדם מאוד רציני, מאוד
- ש: אתה מדבר על ד"ר נחום גולדמן?
- ת: לא. גולדמן היה האחראי על הג'וינט.
- ש: הבנתי. ראש הג'וינט הכללי?
- ת: בארצות הברית.
- ש: ארצות הברית, הבנתי.
- ת: הוא היה סגן-נשיא. הנשיא של הג'וינט זה כללי. אבל הפעילות של סגן-הנשיא.
- ש: גולדמן מה?
- ת: רלף. רלף גולדמן.
- ש: היה לו תואר אקדמי? היה ד"ר או משהו?
- ת: לא יודע.
- ש: בסדר. אתה מדבר על שנות השמונים. מה סיכמתם בינכם?
- ת: סיכמנו שהוא, באחת הישיבות הוא מאוד רצה שנגיע לפתיחת שערים בסוריה בקשר לקהילה, אבל הוא אמר שבאיזו הזדמנות הוא יכול לעזור. זו היתה הכוונה. (אמר לי) - הג'וינט זה הבנק שלך. מה שאתה רוצה אנחנו מוכנים.
- ש: אם אני מבין אותך נכון, הג'וינט היה מוכן מהנקודה הזו בשנות השמונים גם לממן בריחה של יהודים מסוריה, זה מה שהבנתי ממך?
- ת: לא חשבנו על בריחה עם הג'וינט.
- ש: לא עם הג'וינט?
- ת: לא.
- ש: הג'וינט עזר רק בענינים
- ת: רק בענינים רשמיים, ענינים של קהילה.
- ש: כן. חיי הקהילה. עזרה.
- ת: אחרי הפגישה של '92 עם אסד, אסד אישר לקהילה לצאת. אז גם הג'וינט רצה לקחת את כל האחריות של הכסף כדי לממן לאנשים כרטיסי נסיעות, מה שצריך, מה שחסר להם, כדי לצאת מסוריה.
- ש: אבל אני מבין שגם ספרא נתן את חלקו ...
- ת: אני לא הכרתי את ספרא. אולי ... הכירו את ספרא ז"ל, הוא נפטר עכשיו. אני לא הכרתי אותו. כשהגעתי לישראל אחרי שנה שנתיים ביקשתי, ניסיתי להיפגש עם אחד ממשפחת ספרא, להקים את הפרוייקט של מרכז מורשת. אבל לא יצא לי להיפגש. אני לא הכרתי את ספרא.
- ש: אתה לא יודע על זה שהוא תרם כמה מליונים טובים?
- ת: אני שמעתי שהוא תרם למגבית היהודית המאוחדת. שמעתי שהוא תרם לה, אבל לא היה לי קשר עם ספרא. בכל הזמן, הפגישות והישיבות היו עם הג'וינט. הכל היה בצורה רשמית, מסודרת.

ש: יש עוד נקודה אחת שהגוינט כן אולי עזר שלא הזכרת. אתה יודע שיהודים כל הזמן יצאו, עברו דרך שווייץ, צרפת, יוון ...

ת: ... היו בריחות מסוריה.

ש: כן, אבל חוץ מבריחות, אני לא מדבר על, אני מדבר על טיפול רפואי בארץ שקיבלו שם.

ת: הגוינט מימן טיפול רפואי.

ש: אז איך זה נעשה? נניח היה מישהו חולה. היה בא אליך ואומר לך – אני חולה, אני זקוק לניתוח דחוף.

ואז מה? מה היה התהליך?

ת: התכתבויות עם ל'נבה.

ש: היתה שם גברת אחת

ת: אני לא זוכר עכשיו שמות. אתה מראיין אותי עכשיו אחרי כל כך הרבה שנים

ש: בסדר, אני יודע אבל שהיא ריכזה

ת: כל המכתבים שנשארו בסוריה.

ש: הבנתי. היתה שם גברת אחת, וגם אני עכשיו שכחתי את שמה ... מה השם שלה, זה בסדר.

ת: יש אחת שעזרה. אתה זוכר את השם?

ש: בז'נבה? כן, אני זוכר את השם.

ת: מה השם שלה?

ש: אני יודע אותו מתוך זה שיש לי ראיונות, גם עם מצליח שטאח ועוד אנשים.

ת: אני זוכר

ש: לא חשוב. השם הוא סוזן או משהו כזה.

ת: יש סוזן אולי, לא יודע.

ש: לא חשוב, אני יודע את השם, זה לא משמעותי. חשוב לי התהליך, איך זה היה מתבצע? היה מגיע אליך מישהו ואומר לך – אני חולה הרב חמרה, אני זקוק לעזרה מחוץ לסוריה.

ת: ביקשנו מז'נבה שתעזור. שלחנו מכתב על המצב הרפואי של המשפחה, או של החולה. הם קיבלו את

המכתב

ש: מי זה הם?

ת: זה בז'נבה, זה מרכז, אני אמרתי לך שהשם של הגוינט לא היה מופיע. אנחנו כל הזמן (קיימנו)

התכתבויות עם קהילות. למשל, שלחנו את המכתב של החולה, את המצב הרפואי שלו לז'נבה, קיבלנו

אישור באיזה תאריך הם מוכנים לעזור לו.

ש: ... היית מקבל אישור מז'נבה, הם בדקו את התעודות, נתנו לך אישור שבסדר והם מוכנים לטפל באיש

המסויים הזה. אתה אומר ששלחת את המכתב לקהילה בז'נבה, לקהילה היהודית?

ת: כן, בצורה רשמית, בדואר. למה? כי בתקופה הזאת הממשלה הסורית אישרה לאנשים, לחלק

מהמשפחה, אם הם נזקקים לטיפול רפואי שלא נמצא בסוריה, הם אישרו להם לצאת מסוריה לטיפול

הרפואי. הכל היה כאילו רשמי ושלחנו את זה לז'נבה. אבל לא היה מופיע שהגוינט עזרו לאיש הזה. הם

גם כן הצטרפו לשלוח אנשים לא רק לז'נבה אלא גם לישראל לטפל בהם.

ש: זאת אומרת אנשים גם הגיעו לישראל והרבה מאוד. יש לי את כל המכתבים של כל המטופלים שהגיעו הנה באמצעות הג'וינט, ושכולם עברו, אתה יודע

ת: או לאירופה

ש: כל הדמשקאים שהגיעו הנה עברו דרך מצליח שטאח.

ת: כן.

ש: לגבי החלבים, מי טיפל בהם אתה יודע? מי היה הנציג של הג'וינט? או שמצליח שטאח טיפל בכולם?

ת: אם זה חלבי או דמשקאי, הכל היה אותו הדבר.

ש: בסדר. אתה בעצם ידעת שחלק מהם מגיע גם לישראל? ידעת, נכון?

ת: כן.

ש: מה היתה המחשבה? הרי באירופה יש גם כן בתי חולים טובים, יש רופאים מצויינים. מה היתה

המחשבה או מה היתה הכוונה בזה שהם יגיעו גם לישראל שיקבלו פה טיפול רפואי כמו שצריך? מה

היתה המחשבה מאחורי זה? היה איזה שהוא רעיון?

ת: רעיון מאיפה?

ש: למה לשלוח אותם דוקא לישראל?

ת: ... יש לו שם ממדינת ישראל ומה שיש במדינת ישראל, ובדרך עקיפין עושים

ש: עושים תעמולה למדינת ישראל?

ת: כן.

ש: זה היתה המטרה?

ת: כן. וגם הרמה של הטיפול הרפואי בישראל זו לא אותה רמה של מדינות אחרות. יותר טוב.

ש: היו מקרים שהמרכז הזה בז'נבה, שלחת את זה לקהילה היהודית בז'נבה אמרת?

ת: כן. גברת עמיאש? יש כזה

ש: עמיאש, כן, זהו בדיוק. אתה רואה? אתה יותר צעיר ממני.

ת: לא בגלל, אני שכחתי את, אני לא שכחתי את השמות ככה סתם, אבל אני לא

ש: דרך אגב פגשת אותה פעם?

ת: פגשתי אותה בז'נבה. התארחתי אצלה

ש: בבית?

ת: כן. אשה מקסימה.

ש: כן, ככה באמת מספרים כולם ...

ת: משפחה דתיה.

ש: כן. היו מקרים שהגברת עמיאש או מי מטעמה לא אישרו טיפול רפואי למישהו?

ת: לא. אני חושב שכל מה

ש: כל מה שביקשתם הם אישרו?

ת: כן.

ש: הבנתי. דרך אגב, כמה ביחד קיבלו טיפול רפואי?

ת: המון אנשים, לא יודע מספר.

ש: כשאתה אומר המון אתה מדבר על מאות או עשרות?

ת: עשרות, במשך כל התקופה.

ש: מה כלל הטיפול הזה? מה שילמו להם?

ת: שילמו להם על ניתוח של עיניים או כיס מרה או ניתוח כליה. משהו כזה.

ש: הם שילמו גם את הנסיעה?

ת: שילמו הכל. אולי יש אנשים ששילמו את הכרטיס של הנסיעה מכספם הפרטי. אבל כל מה שקשור לניתוח, עזרו להם. אולי הם שילמו לאירופה אבל מאירופה לישראל לא שילמו. החולה אולי הצטרך לשלם כרטיס נסיעה מסוריה לאירופה, אבל מז'נבה לישראל אולי לא שילם, או בחזרה מישראל לז'נבה, הכל טיפלו בו.

ש: זאת אומרת [שילמו] הכל אם היה לו או לא היה לו. זה היה הקריטריון.

ת: כן, כאילו זה היה ככה.

ש: מתי התחיל הענין הזה של הטיפול הרפואי, לשלוח ככה?

ת: '75, '76.

ש: מאותו רגע שאסד

ת: שאסד התחיל לשפר את המצב של הקהילה.

ש: כלומר נתן אפשרות לצאת לטיפול רפואי בלי בעיות מיוחדות?

ת: כן.

ש: היה צריך לשלם עבור היציאה המיוחדת הזו, כל אחד? כופר או משהו?

ת: לטיפול רפואי אני לא חושב.

ש: לא חייבו ...

ת: לא. לדברים אחרים אולי. אבל לטיפול רפואי לא היה דבר כזה.

ש: הג'וינט הרי היה כל הזמן בקשרים גם עם הסוכנות. אתה ניפגשת גם עם אנשי סוכנות אני יודע.

ת: אני הכרתי אחד מהסוכנות

ש: יהודה דומיניץ?

ת: כן.

ש: מתי ניפגשת איתו לראשונה?

ת: בשנת '80 כשהייתי בנסיעה הראשונה לארצות הברית. רלף גולדמן הכיר אותי והזמין אותי למסעדה והיה [שם] יהודה דומיניץ.

ש: מה סיכמת עם דומיניץ? בשביל מה ניפגשת איתו?

ת: הוא סיפר לי על הסוכנות, על מה שעושים. הסביר לי את כל הפעילויות שלהם בכל העולם. הרגשתי שהם מודאגים מהקהילה, מהאנשים של הקהילה בסוריה.

ש: הוא שאל אותך כמובן שאלות

ת: שאלות ככה

ש: כלליות.

ת: כלליות. הקשר התחיל מפה.

ש: איך הוא התפתח עם הסוכנות? באילו תחומים?

ת: בתחומים של יציאה מסוריה.

ש: כאן אני מבין נכנסו גם אנשי מוסד לענין. באיזה שהוא שלב אמרו לך – אנחנו רוצים שאתה תהיה איש שלנו. הרי זה לא סוד וידוע שאתה היית סוכן של המוסד. זה ידוע. כשאני מדבר עם אנשי מוסד אז אומרים לי – אה, כן, הרב חמרה היה משלנו. זה גם פורסם בכל מיני מקומות, אתה היית איש מוסד. השאלה שלי מתי התחלת לדאוג לחיי הקהילה גם מהבחינה של הביטחון שלה? אם למשל חס וחלילה ב-73', עוד לא היו לך קשרים, נכון?

ת: לא.

ש: עוד לא היו. אם למשל היו עושים פוגרום, אתה יודע, מתנפלים על היהודים כל השבאב, יורים, שורפים, איך היית מגיב? איך הקהילה היתה מגנה על עצמה? איך הייתם מגינים על עצמכם?

ת: לא הגענו למצב כזה באמת. הגענו למצב שפעם ב-74'

ש: אחרי מלחמת יום כיפור?

ת: אחרי מלחמת יום כיפור, ארבע צעירות שניסו להבריח את הגבול עם שני בחורים, לצערי לא הצליחו לגנוב את הגבול

ש: אתה מדבר גם על המקרה של משפחת עבאדי?

ת: אחד ממשפחת עבאדי ואחד ממשפחת שעיה. ארבע בנות או שלוש ממשפחת זיבק, ואחת ממשפחת סעד. לצערנו לא יכלו לגנוב את הגבול, לא הצליחו. המבריחים גם הרגו אותם ולקחו את כל הכסף שלהם. זה עשה היסטוריה בקהילה. כל הקהילה, אנשים, גברים וטף, לכולם הגיעו מים עד נפש והלכו במצעד ברחובות של סוריה. זה לא קל במדינה טוטליטרית ש: עשו הפגנה.

ת: עשו הפגנה, להראות גם לכל העולם את הסבל של הקהילה.

ש: אז איך באמת, אם זה היה קורה שהיו מנסים להתקיף אתכם, איך הייתם מתגוננים? היו לכם אמצעים? דיברתם על זה? אתה ריכזת את הבחורים הצעירים, אמרת להם – תשמעו, אם יש התקפה, אתה פה ואתה כאן ואתה מחזיק מקל ואתה מחזיק

ת: לא. אם להיות דייקניים, לא כל הזמן הגענו למצב כזה. הממשלה הסורית רצתה לשמור על הקהילה מדברים כאלה. הלחץ על הקהילה או הסבל היה רק אם היו בריחות מסוריה, משפחות בסוריה שרצו לברוח. הממשלה גם לא רצתה שהקהילה תצא מסוריה. מכאן מתחיל הבלגן עם הממשלה. אבל כל הזמן הם שמרו על הקהילה. רק פעם אחת ב-67', במלחמת ששת הימים, ביום שצבא ההגנה לישראל נכנס לירושלים, באותו יום גם נכנסו הפלסטינים לכל הבתים של הקהילה, עם קלצ'ניקוב, עם נשק וברוך השם היה מזל, היה נס גדול שלא פגעו באף אחד.

ש: אבל הם עשו שם רעש וירו ...

ת: לא. ירו רק על אחד מכל הקהילה, עורך דין ממשפחת עג'מי זכרוננו לברכה. קראו לו מואיז עג'מי והוא היה עורך דין. ירו על ארון הבגדים שלו וגם סחבו אותו לרחובות, לרובע היהודי, עד שהגיע למוסד המודיעין שברובע היהודי. אבל ברוך השם הוא היה בסדר. זה מה שקרה במלחמת ששת הימים. אבל במלחמת 73' ובמלחמת לבנון היו באים חיילים סורים לשמור על הקהילה מכל צדדיה. ברוך השם לא הגענו למצב של התקפות או פוגרומים.

ש: אני מבין. אני שמעתי שהיתה תכנית, אולי גם במלחמת ששת הימים ואולי גם ביום כיפור, שאם יהיו לכם בעיות, לבוא ולחליץ אתכם באיזו שהיא דרך. להוציא את היהודים משם. אתה יודע על תכנית כזאת, תכניות כאלה?

ת: אתה מתכוון לישראל?

ש: כן, שישראל תבוא באיזה מבצע צבאי גדול או משהו כזה, להוציא משם את היהודים.

ת: כל הזמן מדינת ישראל דאגה לקהילה, אבל כל הזמן שראתה שאין מה לדאוג ושעכשיו זה בסדר, העניינים היו

ש: לא הגיעו עד כדי ביזה

ת: עד שהגיעו למצב כזה.

ש: מצב קשה. אבל תראה, כשמתכננים תכניות אז אומרים – אוקיי, במקרה כזה, אם חס וחלילה יקרה משהו, מישהו סיפר לך או אמר לך – תדע לך שאנחנו במקרה כזה וכזה

ת: אני לא שמעתי את זה. באופן רשמי לא שמעתי דברים כאלה.

ש: באופן לא רשמי?

ת: באופן לא רשמי היו שמועות שיש חיילים שרוצים למשל לאכול קובה בבתים שלנו בדמשק אחרי המלחמה. כאילו שהם דואגים, היו חיילים סורים שדאגו למשפחות שלהם בסוריה.

ש: כן, אני מבין, אבל אני מתכוון לאיזה שהוא מבצע שאולי

ת: אני לא שמעתי על מבצע.

ש: אף אחד לא הסביר לך, אמר לך אולי במקרה כזה וכזה נעשה ככה, נעשה אחרת, נוציא את היהודים הנה?

ת: לא שמעתי.

ש: מתי התחיל הנושא הזה של הבריחה?

ת: הבריחות מלפני 48'.

ש: אני מתכוון שקשורות אליך, כלומר שאתה עזרת לממש אותן, לתקצב אנשים. כי הרי בשנות הששים אנחנו יודעים, גם בשנות הששים

ת: כל משפחה יש לה את הסיפור שלה. לא חוק ולא סדר, כל משפחה יש לה את סיפור הבריחה שלה.

ש: אבל חלק עבר גם דרכך, לא? אתה מנהיג הקהילה. אנשים באים

ת: אני עזרתי לאנשים שלא הצליחו לצאת מסוריה. אני עזרתי להם להוציא אותם מהכלא הסורי. אם לא הצלחתי להוציא אותם אז להיות בתנאים טובים בכלא הסורי. ככה אני עזרתי להם. אבל ממש בבריחה לא הייתי מעורב בדברים כאלה.

ש: אני אגיד לך למה אני מתכוון, אולי השאלה שלי לא כל כך, הרי ידוע וכבר מפורסם ואני עובר על תיקים בארכיון הציוני שכתוב באופן מפורש. היה לנו את שדמי בשגרירות בתורכיה, באיסטנבול, שהוא היה איש הקשר עם שמוש והביאו מבריה מקמישלי ומחלב. אני מתאר לעצמי שכל זה הרי נעשה בפיקוח ישראלי, כל הענינים האלה. אני יודע ששושן היה באיסטנבול לקבל את האנשים. היה טיפול מצד מדינת ישראל בענינים האלה. השאלה היא אם זה לא היה בתיאום איתך. אתה ידעת, אמרו לך - זה תקציב של משפחה כזו וכזו, היא רוצה לברוח, תן להם, תכוון אותם?

ת: לא. אני עזרתי להמון אנשים אבל זה לא היה בתיאום עם גורמים ישראליים.

ש: זה גם לא סוד, ונכתב בעיתון, שאתה קיימת אישית עניני עבודה עם שלמה גל. שלמה גל היה ראש מחלקת "ביצור" אם אני זוכר נכון, שהסיפור שלה היה לעזור ליהודים בארצות מצוקה. ואחריו אפרים הלוי שהיה לפניו והתחלפו. כל מיני דברים כאלה. אני שואל מתי ביקשו או שמעו לעצה שלך או למה שאמרת להם? מתי התחיל הקשר הזה עם האנשים מהארץ פה, ממשד ראש הממשלה? [הקשר] שלך איתם?

ת: בוא נשאיר את זה לטיפה יותר מאוחר.

ש: בסדר. בוא אני אשאל אותך שאלה אחרת. מה שלמה גל עשה למען הקהילה מתוקף תפקידו? מתי ניפגשתם? זה מפורסם כבר.

ת: הם יודעים יותר ממני. יש להם את כל, אתה יכול לשאול את האנשים של המשד

ש: אתה מדבר על המוסד?

ת: הם יכולים לתת לך יותר אינפורמציה.

ש: מה שאתה יודע. אני לא מחפש מה שהם. אני מבין שאתה לא רוצה לדבר?

ת: יהיה בסדר.

ש: אוקיי, בסדר. רק יש לי שאלה, עם אילו אנשים עבדת? היציאות שלך לחו"ל לא היו רק לצורך הג'וינט ולא לצורך יהודה דומיניץ.

ת: ... הג'וינט, מה זה? כל הזמן ניפגשתי עם הג'וינט.

ש: כן, בין היתר נפגשת גם עם הג'וינט. זה מה שאני יודע. קיבלת עצות והנחיות אולי כדאי ככה ואולי כדאי אחרת, להיפגש עם אנשי מוחבראת כאלה ואחרים. הרי את השקט צריך לקנות, נכון? זה מה שאני מבין.

ת: אני חושב שכל הזמן, הכל היה עם הג'וינט.

ש: הג'וינט היה נקודת המפגש העיקרית?

ת: כן.

ש: הבנתי. לגבי הנושא הזה של יציאת היהודים, ראית שיוצאים יהודים, ראית מצבים שפתאום המוחבראת רואים שמישהו חסר מהמשפחה. איך יכולת לעזור?

ת: אתה מתכוון לאיזו תקופה?

ש: שנות השמונים נניח. לפני שנתנו להם חפשי. אני מדבר על התקופה שהיו צריכים לברוח.

ת: אם הצליחו בבריחות, זה בסדר. אם לא הצליחו, אני עזרתי לאנשים.

ש: בדיוק על זה אני שואל. איך הצלחת לעזור להם? להוציא אותם?

ת: הצלחתי להוציא אותם מהכלא הסורי והצלחתי לעזור שיהיו בתנאים טובים בכלא. בכל מיני דברים.

ש: בקשרים האישיים שלך?

ת: בקשרים, בכל מיני דברים.

ש: כל מיני אפשרויות. הבנתי. עכשיו ברשותך, אני מבין שאתה לא כל כך מעוניין לדבר על זה, אבל חשוב לי לראות מה היו הדברים או מה היה נוסח הדברים שאמרת ביום האזכרה לחמש שנים לשלמה גל. מה באופן כללי אמרת שם?

ת: באופן כללי סיפרתי על כל הקהילה, על כל מה שקרה לקהילה בתוך תקופה של חמישים שנה. על הבריחות שהיו, על הלחץ הכבד שהיה על הקהילה ועל האסירים, על אלי כהן ז"ל.

ש: על מעשיו של שלמה גל גם כן? הרי אתה אישית הכרת אותו.

ת: על העזרה שהיה דואג כל הזמן לקהילה.

ש: הבנתי. אתה הרגשת שוני בין ראש "ביצור", מצד ראש המחלקה שמטפלת במוסד בנושא של יהודי המצוקה, יהודי סוריה, אתה הרגשת שוני, כלומר היה מישהו שמאוד מאוד רצה לעזור ואחר פחות היה אכפת לו?

ת: בדרך כלל כולם אנשים טובים.

ש: כולם רצו לעזור?

ת: כולם רצו לעזור באותה מידה.

ש: אבל היו תקופות שרצו לעזור יותר, שהמשלה בישראל רצתה יותר לעזור, ובתקופות אחרות פחות? אתה זוכר הבדלים כאלה?

ת: לא, אין הבדלים.

ש: תמיד היתה מעורבות ורצון לעזרה?

ת: כן.

ש: אני מבין שבענין הזה אתה לא כל כך מעוניין לדבר. אני אשאל אותך משהו עכשווי. אתה לפני חצי שעה הראת לי דגם של בית המורשת. ספר לי קצת על הדגם. מי יצר אותו, מי האדריכל?

ת: אנחנו כשהקמנו את העמותה של העולים של הקהילה

ש: איך קראתם לעמותה?

ת: העמותה מרכז מורשת ליהדות סוריה ולבנון. מה זה לבנון? אנחנו לא רוצים להשתלט, יש אנשים שלא מוצא חן בעיניהם להזכיר את לבנון. אני קראתי את השם עם לבנון בכוונה שיהיה גם כן בתוך המורשת של הקהילה הסורית. קודם כל הלבנונים, כל הקהילה של לבנון, השורש שלה זה בסוריה. אני שמעתי מהלבנונים עצמם שרק משפחות חנא ודנה ומאנה הן לבנוניים במקור, או משפחת זייתוני אולי. אבל רוב הקהילה, 90, 95 אחוז מהקהילה הם שאמים או חלבים. אני מתכוון סורים. רציתי שיהיה חלק מתוך המורשת לקהילה הלבנונית שעזרה הרבה ... סורים, שעזרו מאוד לאנשים שהגיעו מסוריה ללבנון. וכל הכוונה היא לא להשתלט על לבנון, לא להשתלט על אנשים. ככה שיהיה מרכז לכל הדברים הקשורים לקהילה. זה מרכז המורשת ליהודי סוריה ולבנון. הקמנו את העמותה, קיבלנו את השטח של האדמה

שנמצא עכשיו במקום מרכזי בחולון והלכנו לאדריכל רם כרמי ששמענו שהוא מספר 1 בישראל. הוא בנה את בית המשפט העליון. התרשמנו מהפגישה, מהישיבה איתו

ש: הוא ירושלמי?

ת: לא יודע. לא שאלתי.

ש: אתה לא יודע איפה הוא, אני מתכוון איפה המשרד?

ת: המשרד שלו בתל אביב.

ש: אהה.

ת: נפגשו והתרשמנו שהוא אדם טוב

ש: מתי ניפגשתם איתו פעם ראשונה?

ת: פעם ראשונה לפני שנתיים, שנתיים וחצי. הוא רצה שלפני שהוא יכין את הפרויקט או את הדגם, לשמוע מה קרה לקהילה. שישמע סיפורים על הקהילה, שיהיה אחד מהקהילה כדי לאפשר שיהיו לו רעיונות איך לתכנן את הבית. ישבנו כמה פעמים, שמע סיפורים, ראה תמונות, ראה בית כנסת, עד שהגיע לדגם. גם כן הסיפור של המגן דוד שראית בכיפה של בית הכנסת, הוא שמע מאיתנו שסבלנו הרבה. כי תלמיד בבית הספר אם הוא צייר מגן דוד אז עשו לו בעיות, המנהל המוסלמי או המורה המוסלמי ... נמצא בבית הספר. גם כן ב... של הטלית, זה הכיס של הטלית, היה מצוייר מגן דוד. אם רואים את זה אצל אחד שמחזיק בידו והולך ברחוב, גם עשו לו צרות. השולחן של המשרד שלי היה מעץ והיה מצוייר מגן דוד. סבלנו הרבה ככה והוא שמע את הסיפור הזה ואמר – עכשיו אתם בישראל, צריך לעשות כיפה בתוך בית הכנסת שתהיה מגן דוד בתוך מגן דוד בתוך מגן דוד. עכשיו ברוך השם הדגם מושלם, החוברת מושלמת.

ש: מה מתוכנן?

ת: מתוכנן לבנות בית כנסת, בית מדרש, ספרייה, אולם שמחות, מקום מרכז מורשת ליהדות סוריה.

ש: מוזיאון גם ...

ת: מוזיאון, כמו מוזיאון. יש גם מקווה. השטח הכללי זה 1600 מטר מרובע. דונם ו-600 מטר.

ש: רק של קהילות סוריה.

ת: של קהילות סוריה ולבנון. מתוכנן לבנות שלוש קומות במרכז, שהכל יהיה בתוך המרכז.

ש: סיפרת לי קודם שממש בצמוד אליכם אמורה להיבנות

ת: יש שטח

ש: שטח מקביל?

ת: שטח מקביל לקהילה הבבלית, העיראקית.

ש: באיזה שלב נמצא המימוש של הרעיון הזה? יש לכם כבר דגם, ראיתי אותו, מאוד יפה. מה עוד אתה

מתכנן?

ת: השלב עכשיו זה התרמת הכספים. נתחיל מהקהילה שלנו בישראל, ונלך לכל מקום שנמצאת בו

קהילה. לא רק מהקהילה הסורית, גם אם אשכנזים ירצו לתרום אנחנו מוכנים לקבל.

ש: יפה. עכשיו, רק במילים קצרות, איך ... הקשר עם הוועדים האחרים של יוצאי סוריה?

ת: אני כל הזמן מנסה לאחד את כל הקהילה שם. זה מאוד קשה. אנשים לא, אף אחד לא רוצה לוותר על

ש: על חלקו בכבוד?

ת: כן.

ש: ורוצה שהבית הזה ינוהל על ידו, אני מבין?

ת: כאילו ככה, כן.

ש: לא נידברתם בפגישה משולשת או משהו?

ת: ישבנו פעם, פעמיים, שלוש. עכשיו גם כן יושבים לפתור את הבעיות.

ש: מתוכננת פגישה נוספת?

ת: מתוכנן, כן, כל הזמן. אולי נגיע

ש: לעמק השווה?

ת: כן.

ש: בעזרת השם. זה מה שיש לי להגיד. אתה רוצה להוסיף עוד משהו? איך אתה רואה את ההתפתחות, או

מה לדעתך יקרה?

ת: אני חושב כל הזמן שכל ההתחלות קשות. אבל אינשאללה בעזרת השם נתגבר על כל הקשיים.

ש: הרבה תודה לך על הראיון הזה.

ת: תודה לך.